

відновити чи зміцнити здоров'я, але й дозволяє кожному розкрити себе як особистість, реалізувати творчі здібності, знайти своє місце в житті, стати щасливим.

Список використаних джерел:

1. Введение в валеологию - науку о здоровье [Текст]/ И.И. Брехман, - Л.,1997.-125 с.
2. Демокрит [Текст]/ А.Ф. Лосев, - БСЭ.-Зизд.-М.,1972. - Т8. - С. 82.
3. Гален Клавдій [Текст] / Б.Д. Петров, - БМЭ-3е изд.-М.,1976.- Т.4. - С. 552-553.
4. Иби-Сина (Авиценна) [Текст] / В.Н. Терновський, - БМЭ.-3-е изд.-М.,1978. -Т. - С. 7-8.
5. Энциклопедия Олимпийского спорта в пяти томах/ под. ред. В.Н. Платонова.-Т.1.-К.:Олимпийская литература, 2005. - 496 с.

Отримано до друку 18.11.2015

УДК 378.016

Шумський О. Л. °

Харківський національний автомобільно-дорожній університет, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри іноземних мов

ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ВНЗ

Стаття ґрунтується на результатах аналізу робіт зарубіжних учених, присвячених проблемам навчання іноземної мови. Розглянуто зміст іншомовної підготовки студентів вищих навчальних закладів та схарактеризовано сучасні підходи до навчання іноземної мови. Узагальнено світовий досвід застосування комунікативного підходу в практиці викладання іноземної мови; проаналізовано погляди сучасних учених щодо доцільності відмови від традиційних методів на користь комунікативного.

Ключові слова: *іншомовна підготовка, методологічні підходи, комунікативний підхід, традиційні методи, комунікативна діяльність*

Статья основывается на результатах анализа работ зарубежных ученых, посвященных проблемам обучения иностранному языку. Рассмотрено содержание иноязычной подготовки студентов высших учебных заведений и охарактеризованы современные подходы к обучению иностранному языку. Обобщен мировой опыт применения коммуникативного подхода в практике преподавания иностранного языка; проанализированы взгляды современных учёных на целесообразность отказа от традиционных методов в пользу коммуникативного.

Ключевые слова: *иностранная подготовка, методологические подходы, коммуникативный подход, традиционные методы, коммуникативная деятельность*

The paper is based on the results of the analysis of the works of foreign scientists dedicated to the problems of foreign language teaching. The content of foreign language training of students of higher education institutions are considered and modern approaches to foreign language teaching are characterized. The stages of communicative approach development are defined; the data of theoretical research and the world experience of applying communicative approach in the practice of foreign language teaching are generalized; the views of modern scientists on the relevance of giving up traditional methods in favour of the communicative approach are analyzed.

Keywords: *foreign language teaching, methodological approaches, communicative approach, traditional methods, communicative activities*

Актуальність. Інтеграція України до світового освітнього простору зумовила необхідність впровадження нових стандартів у систему вищої професійної освіти, що стало чинником зміни вимог і до іншомовної підготовки майбутніх фахівців, а саме: її орієнтація на навчання професійно-орієнтованої іноземної мови або мови для спеціальних цілей (English for special purposes – ESP). Тому одним зі стратегічних завдань іншомовної підготовки студентів у вищих навчальних закладах має стати не лише навчання спілкування іноземною мовою, але й розвиток особистості майбутнього фахівця, здатного інтегруватися у світовий мовний та культурний простір, зберігаючи при цьому власну національно-культурну ідентичність.

Питання розробки шляхів удосконалення змісту професійно-орієнтованої іншомовної підготовки майбутніх фахівців розглядалися багатьма вітчизняними дослідниками, зокрема, Д. Демченко, В. Ключко, О. Каменським, М. Прадівлянним. Методичні аспекти навчання іноземної мови відображено в роботах І. Бім, П. Гальперіна, Н. Гальської, Р. Лелонд (R. Lalonde), Дж. Річардс (J. Richards), Т. Хедж (T. Hedge). Особливості застосування комунікативного підходу в навчальному процесі висвітлено в працях П. Бежа, М. Гез, І. Зимньої, Г. Китайгородської, Г. Рогової та ін.

Мета статті – схарактеризувати зміст та структуру іншомовної підготовки студентів ВНЗ; проаналізувати та узагальнити світовий досвід використання комунікативного підходу в практиці викладання іноземної мови.

Кінцевим результатом процесу іншомовної підготовки студентів має бути їхня готовність до професійної іншомовної комунікативної діяльності, яка українськими дослідниками розглядається не лише як результат, але й як мета професійної іншомовної підготовки і головна умова ефективної реалізації особистісного потенціалу майбутнього фахівця в професійному спілкуванні.

У контексті теорії та практики навчання іноземної мови мета, як важлива соціально-педагогічна та методична категорія, розглядається як кінцевий результат викладання та вивчення іноземної мови та культури. Соціально-педагогічний аспект мети навчання іноземної мови детермінується

соціальним замовленням суспільства, положеннями чинної Державної освітньої концепції та європейських стандартів [1; 2]. Таким чином, з одного боку мета зумовлюється об'єктивними потребами суспільства та держави, а з іншого – вона визначає зміст, організацію та результати всієї системи іншомовної освіти, які передбачають оволодіння випускниками вищих навчальних закладів іноземною мовою як засобом формулювання та вербалізації думок під час професійного та повсякденного спілкування; а також формування вторинної мовної особистості майбутнього спеціаліста, готового до творчої самореалізації, самоосвіти та ефективної практичної діяльності в умовах високотехнологічного суспільства.

Процес навчання іноземної мови в немовних ВНЗ передбачає реалізацію освітніх, розвивальних, інтегративних та практичних цілей. Так, освітні цілі полягають у набутті та постійному поглибленні як загальних, так і фахових знань з іноземної мови. Розвивальні цілі визначають необхідність формування та розвитку мотиваційної, когнітивної, емоційно-вольової та актуалізаційно-діяльнісної сфер особистості, а саме: розвиток мовленнєвих здібностей; психічних функцій, пов'язаних з професійною мовленнєвою діяльністю (мовленнєве мислення, пам'ять, увага, сприйняття та ін.); навичок спілкування як на професійному, так і побутовому рівнях; мотивації до вивчення іноземної мови. Інтегративна мета полягає в інтеграції предмету «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)» з фаховими дисциплінами з метою побудови цілісної професійної картини обраної спеціальності на основі професійних та іншомовних знань і формування професійно значущих якостей особистості. Практичний компонент мети пов'язаний з формуванням у студентів умінь використовувати знання з іноземної мови в різноманітних ситуаціях професійно-ділового та повсякденного спілкування. Таким чином, досягнення мети професійної іншомовної підготовки студентів передбачає вирішення низки завдань, а саме: формування та розширення професійного іншомовного тезаурусу майбутнього фахівця; розвиток комунікативних умінь; використання мовних засобів для побудови висловлювань у відповідності з нормами певної мови та в залежності від контексту ситуації професійного спілкування; розвиток позитивної мотивації та інтересу до вивчення професійно спрямованої іноземної мови; формування готовності та розвиток умінь роботи із засобами сучасних інформаційних технологій у ході професійної іншомовної підготовки.

У структурі змісту процесу іншомовної підготовки студентів вважаємо за доцільне виокремити такі компоненти: навчальна комунікативна діяльність та її сфери (теми, ситуації, мовленнєвий матеріал) з урахуванням специфіки майбутньої професії; мовний матеріал (лексичний, граматичний, орфографічний, фонетичний), правила його оформлення та навички оперування ним; система професійних іншомовних знань та знань національно-культурних особливостей та реалій країни, мова якої вивчається; комплекс спеціальних мовленнєвих умінь, що визначають рівень знань з іноземної мови як засобу комунікації у різноманітних ситуаціях професійної взаємодії; навчальні вміння, які передбачають володіння раціональними прийомами організації розумової діяльності, що забезпечують результативне засвоєння іноземної мови.

Ядром процесу іншомовної підготовки студентів є відбір методологічних підходів, які визначають зміст та методи навчання. Важливою ознакою підходу, як методологічної категорії, що являє собою систему прийомів та способів навчання, є те, що він включає не лише сукупність принципів і теоретичних положень, але й відповідні їм способи діяльності. В якості методологічних підходів до процесу іншомовної підготовки студентів ми виокремлюємо технологічний, системний, інтегративний, компетентнісний, діяльнісний, комунікативний, особистісно-орієнтований, проблемний та акмеологічний підходи.

Метою технологічного підходу до навчання є «конструювання навчального процесу у відповідності з конкретним соціальним замовленням, освітніми орієнтирами, цілями та змістом навчання» [3, с. 68]. У рамках даного дослідження системний підхід дозволяє розглядати професійно-орієнтоване навчання іноземної мови як педагогічну систему з притаманними їй властивостями, особливостями та закономірностями. Даний підхід забезпечує взаємодію всіх структурних компонентів іншомовної освіти, яка, як система, характеризується цілісністю, адже кожний її елемент слугує спільній меті – високоякісній іноземній підготовці майбутніх фахівців. Виходячи з того, що система функціонує як єдиний організм з чіткими внутрішніми зв'язками між її окремими елементами, в рамках системного підходу можна виокремити інтегративний підхід, адже іноземна мова дозволяє інтегрувати зміст різноманітних фахових дисциплін, формуючи таким чином «цілісний конструкт, в якому підсилюється професійна спрямованість лінгвістичного компоненту» [4, с. 7], а також реалізувати процес навчання іноземної мови, як важливої складової професійної освіти спеціалістів, інтегрованої у систему професійної підготовки. Більш того, сама мова впливає на зміст і формування концептуальних засад багатьох дисциплін, виступаючи в якості додаткового джерела інформації.

Компетентнісний підхід передбачає орієнтацію професійної іншомовної освіти на формування іншомовної компетентності студентів-майбутніх спеціалістів, яка відбиває знання, вміння, навички фахівця; його професійно-важливі якості, професійно-ціннісні установки. Реалізація компетентнісного підходу в межах нашого дослідження здійснюється у форматі контекстного навчання, сутність якого полягає у відтворенні за допомогою всієї системи дидактичних форм, методів і засобів навчання іноземної мови предметного та соціального контекстів майбутньої професійної діяльності спеціаліста, чим забезпечуються умови для трансформації навчальної іншомовної діяльності студентів у професійну діяльність фахівця на міжнародному рівні.

Діяльнісний підхід передбачає навчання студентів на основі конкретної практико-орієнтованої діяльності. Аналізуючи навчальну дисципліну «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)» з позиції загальної теорії діяльності та теорії поетапного формування розумових дій, можна стверджувати, що навчання іноземної мови є поетапним навчанням іншомовної мовленнєвої діяльності.

З позиції особистісно-орієнтованого підходу, метою іншомовної освіти в немовних ВНЗ є створення сприятливих умов для творчого саморозвитку

студентів у процесі навчання. При цьому важливим є визнання пріоритету індивідуальності, самоцінності особистості як суб'єкта навчального процесу.

Проблемний підхід передбачає постановку навчальних задач проблемного характеру, що містять певні протиріччя, розв'язання яких дає нові знання, мобілізує пізнавальну активність, активізує творчу мовленнєво-розумову діяльність, стимулює інтерес до вивчення іноземної мови.

Акмеологічний підхід орієнтує особистість на досягнення високого рівня продуктивності та професійної зрілості.

Комунікативний підхід у навчанні іноземної мови ми розглядаємо в контексті діяльнісного підходу, адже моделювання в рамках навчального процесу типових ситуацій професійного іншомовного спілкування являє собою процес викладання, організований на основі виконання комунікативних завдань, тобто головним є не засвоєння певної суми знань про мову, а формування і подальший розвиток умінь та навичок користуватися мовою як засобом спілкування. Вважаємо за доцільне більш докладно розглянути саме даний підхід, який на сьогодні у вітчизняній теорії і практиці навчання та викладання іноземної мови визнано найбільш ефективним і є найбільш уживаним у вищих навчальних закладах.

Комунікативний підхід до навчання іноземної мови передбачає моделювання типових ситуацій спілкування. Згідно з тлумаченням Р. Мільруд та І. Максимової даний підхід являє собою «викладання, організоване на основі виконання комунікативних завдань» [5, с. 9].

Слід відзначити, що більшість дослідників (Л. Бахман (L. Bachman), К. Кандлін (C. Candlin), Дж. Річардс, Т. Роджерс (T. Rodgers) та ін.) дотримуються єдиної думки про те, що комунікативний підхід доцільно називати саме підходом, а не методом. Як зазначає Дж. Річардс, підхід є набагато ширшим, ніж метод. Це – комплексна категорія, яка визначає не лише стратегію та вибір методів навчання, які реалізують дану стратегію, але й передбачає варіативність інтерпретації [6]. Дані аналізу науково-педагогічної літератури, присвяченої проблематиці становлення та розвитку комунікативного підходу в освіті, дозволяють стверджувати, що комунікативний підхід довгий час був домінуючим у процесі іншомовної підготовки студентів у більшості країн світу. Тим не менш з 2000-х років настає «посткомунікативна ера» (А. Акар (A. Acar)) – етап перегляду основних положень комунікативного підходу [7]. У новітніх дослідженнях мають місце спроби вчених переосмислити існуючу протягом багатьох років думку про беззаперечну ефективність зазначеного підходу.

Наприклад, американські та голландські вчені впевнені у беззаперечних перевагах комунікативного підходу до навчання іноземної мови, як найбільш дієвого способу вивчення активної лексики, що є основою функціонального використання мови. Ґрунтуючись на результатах моніторингу знань студентів, вони відзначають, що вивчення іноземної мови на основі комунікативного підходу відбувається значно ефективніше, адже реалізується принцип імпліцитного засвоєння граматичних правил, тобто не шляхом цілеспрямованого заучування готових формул, а природним шляхом, у процесі комунікації.

Однак, як показало дослідження, окремі країни, наприклад Греція, Чехія, дотримуються консервативних поглядів на зміст іншомовної підготовки, вважаючи, що розробка навчальних програм має ґрунтуватися на перевірених часом методах традиційної школи і таких видах навчальної діяльності, як повторення та заучування напам'ять граматичних структур, мовленнєвих моделей, діалогів, а також фонетичних та граматичних вправ.

Разом із цим китайські, малазійські та сербські вчені-лінгвісти вважають, що комунікативний підхід, на відміну від попереднього, структурно-ситуативного, ще не вичерпав усіх своїх можливостей. На сьогоднішній день, на їхню думку, не існує нового, більш ефективного підходу до навчання іноземної мови, ніж комунікативний, що має широку, навіть в якомусь сенсі еkleктичну теоретичну базу, яка дає можливість кожному викладачеві інтерпретувати його в залежності від конкретних умов та рівня мовної підготовки студентів.

При цьому китайські педагоги також беруть до уваги тенденції до перегляду унікальності та універсальності вищезгаданого підходу, відзначаючи, що, окрім загострення уваги на комунікативному компоненті, тобто формуванні навичок аудіювання та говоріння, необхідно приділяти більше уваги граматиці та письму. Подібної точки зору дотримуються вчені Саудівської Аравії та Японії.

Так, у практиці японських вищих навчальних закладів поряд із комунікативним підходом застосовується і традиційний метод для розвитку навичок усіх видів мовленнєвої діяльності – читання, письма, аудіювання та говоріння, який, зберігаючи традиційну форму, наповнюється новим змістом.

Наприклад, у контексті традиційного підходу, коли навички аудіювання формуються на основі певних завдань (таких, як реферування чи анотування прослуханого тексту, визначення його основної ідеї, підбір заголовку і т. п.), використовуються також різні види завдань, спрямовані на певні ступені розуміння іншомовного мовлення на слух, характерні для комунікативного підходу, а саме: обрати правильну відповідь з декількох запропонованих варіантів, дати односкладні відповіді за типом «вірно – невірно», відповісти на питання за змістом тексту тощо.

У свою чергу, британські педагоги також дійшли висновку, що жоден з відомих методів навчання іноземної мови нездатний забезпечити досягнення різноманітності освітніх цілей і не може бути визнаний таким, що домінує над іншими. Тому мають бути розроблені механізми зведення воедино принципів та положень різних концепцій, пріоритетність використання яких має визначатися цілями, задачами та умовами кожної конкретної навчальної ситуації.

Тим не менш, незважаючи на очевидні переваги комунікативного підходу до навчання іноземної мови, вважаємо за необхідне також указати й на негативні наслідки, пов'язані з мінімізацією граматичної складової процесу іншомовної підготовки студентів. Майже півстолітня практика широкого застосування комунікативного підходу в світі довела, що розвиток лише комунікативних навичок, здебільшого без урахування стрижнєвої ролі граматичних знань, призводить до вільного, але безграмотного мовлення. «Використання комунікативного підходу до навчання іноземної мови, як

правило, звужується до одного компонента – комунікації, що перешкоджає оволодінню мовою у всьому її багатстві та розмаїтті» [8, с. 123]. Загострення уваги лише на навчанні комунікації, тобто на функціональному аспекті мови, призвело до того, що норми правильної вимови, семантики та граматики лексичних одиниць варіюються в різних країнах. Результатом цього є поява та широке розповсюдження великої кількості так званих «нових англійських слів», що значно ускладнює розуміння, хоча процес комунікації відбувається однією англійською мовою.

Висновки. Таким чином, незважаючи на те, що основною метою сучасної мовної освіти, як і раніше, залишається формування комунікативних навичок, знання іноземної мови лише на рівні функціональної грамотності, обумовлене прагматичними вимогами цивілізації, як відзначає Ю. Пассов, призводить до оволодіння лише примітивною «мовою виживання» [9, с. 38]. Слід підкреслити, що вибір комунікативного підходу в якості пріоритетного не означає повної заміни змісту іншомовної підготовки. У даному випадку доцільно говорити лише про використання нових, більш ефективних методів та прийомів, спрямованих на формування та розвиток у студентів іншомовних комунікативних навичок. Тому ефективність іншомовної підготовки значною мірою залежить від використання комплексної системи навчання, в якій традиційна дидактика поєднується з комунікативним підходом. Напрями подальших досліджень вбачаємо у вивченні психологічних засад формування вторинної мовної особистості засобами іноземної мови.

Список використаних джерел

1. The Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/cadre1_en.asp.
2. Концепція мовної освіти в Україні: Проект [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua>.
3. Образцов П. И. Психолого-педагогические аспекты разработки и применения в вузе информационных технологий обучения / П. И. Образцов. – Орел: ОрелГТУ, 2013. – 153 с.
4. Уварова Н. Л. Гуманитаризация профессионального образования государственных служащих средствами лингвистической подготовки: Автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.08 / Н. Л. Уварова. – Казань, 1999. – 46 с.
5. Мильруд Р. П. Современные концептуальные принципы коммуникативного обучения иностранным языкам / Р. П. Мильруд, И. Р. Максимова // Иностранные языки в школе. – 2000. – № 4. – С. 9–15.
6. Richards J. Forty Years of Language Teaching / J. Richards // Language Teaching. – 2006. – № 40 (1). – P. 1–15.
7. Acar A. A critical review of Hymes' on communicative competence / A. Acar, B. Memedova, H. Rzayev, O. Sekerci // The First International Symposium on Modern Approaches Methods and ELT problems, 2005. – Isparta: SDU Printing Centre. – P. 57–68.
8. Stern H. Fundamental Concepts of Language Teaching: Historical and Interdisciplinary Perspectives on Applied Linguistic Research / H. Stern. – Oxford: Oxford Univ. Press, 2013. – 582 p.

9. Пассов Е. И. «Танк модернизации» на ниве образования / Е. И. Пассов. – М.: ГЛОССА – ПРЕСС, 2010. – 240 с.

Отримано до друку 18.11.2015